

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Педагогічний музей України

КНИЖКОВА СПАДЩИНА БОРИСА ГРІНЧЕНКА ДЛЯ ДІТЕЙ: З МУЗЕЙНИХ ТА БІБЛІОТЕЧНИХ ЗІБРАНЬ

*до Дня Університету, 160-ї річниці від дня народження Бориса Грінченка,
30-річчя відновлення імені Бориса Грінченка у назві Університету*

ПРОГРАМА

Відкриття книжкової виставки

07 грудня 2023 року

м. Київ

ПОРЯДОК ВІДКРИТТЯ КНИЖКОВОЇ ВИСТАВКИ

07 грудня 2023 року, м. Київ

Київський університет імені Бориса Грінченка

Бібліотека Університету

(м. Київ, вул. Левка Лук'яненка, 13-Б)

Робоча мова: українська

Регламент доповіді — до 15 хв

13.00–14.30

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Наталія Віннікова, проректор з наукової роботи, голова Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор

ДОПОВІДІ

Літературна спадщина Бориса Грінченка в мистецьких творах українських художників

Зайцева Вероніка, заступник декана з наукової роботи Факультету образотворчого мистецтва і дизайну Університету Грінченка, кандидат мистецтвознавства, доцент

Спеціальна колекція Сергія Ночовкіна та Ганни Росенко з фондів бібліотеки Університету Грінченка

Опришко Тетяна, директор бібліотеки Університету Грінченка, кандидат наук із соціальних комунікацій

Зібрання дитячих творів з фондів Музею Бориса Грінченка

Голубнича-Шленчак Юлія, директор Музею Бориса Грінченка, кандидат історичних наук

«Книжки для дітей і для дорослих?»:

від раціональних планів Бориса Грінченка до канону

Вірченко Тетяна, професор кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства, доктор філологічних наук, професор

Колекція рідкісних видань творів Бориса Грінченка для дітей у фондах Педагогічного музею України

Міхно Олександр, директор Педагогічного музею України

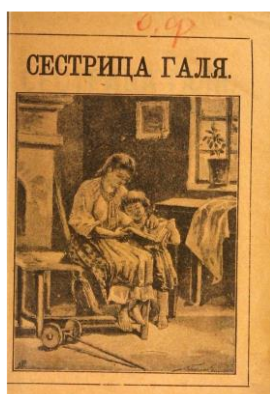

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ

14.15–14.30

Твори Бориса Грінченка для дітей

З фонду музею Університету

Грінченко, Борис Дмитрович.

Сестриця Галя. Украла. Грицько : три рассказы: перевод с украинского / Б. Гринченко. – Москва : Типогр. Выс. утв. Т-ва И. Д. Сытина, 1896. – 34 с. – Назва сучасною мовою : Сестриця Галя. Украла.

Грицько : три оповідання : переклад з української.

Прижиттєве видання.

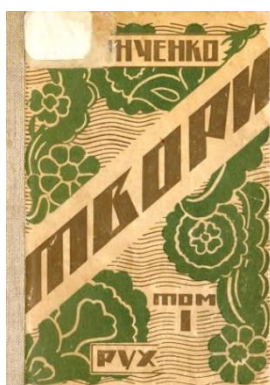

В оповіданні «Сестриця Галя» розповідається про родину, в якій померла мати, а батько залишився сам з трьома малолітніми дітьми. Найстарша з дітей, 12-річна Галя, стала меншим братику і сестричці замість матері. Вона стала єдиною надією та опорою для батька, який не тямив себе від горя і був зовсім розгублений і безпорадний.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Вибрані твори / Б. Гринченко ; упор. Л. Дмитрова. – Київ : Держ. вид во України, 1927. – 214 с. – (Дитяча бібліотека українських письменників / за ред. В. Арнаутова та О. Попова).

До збірки ввійшли*: Сестриця Галя; Ксеня; Грицько; Украла; Кавуни; Сам собі пан; Без хліба; Екзамен; Непокірний; Хата; Панько; Батько та дочка та вірші. У новелі «Панько»(1893) розповідається про героїчний вчинок шахтаря, який врятував товаришів від смерті ціною власного життя.

Грінченко, Борис Дмитрович.

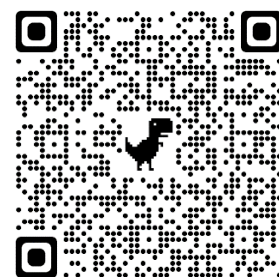
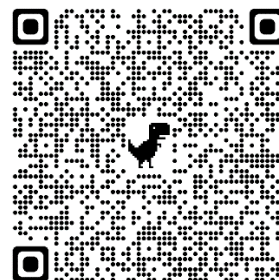
Твори / Б. Д. Грінченко.

Т. I, Книга перша : Оповідання / редакція М. Грінченкової. – [Київ] : Кооперативне вид-во "Рух", [1927]. – 296 с.

До збірки ввійшли*: Чудова дівчина; Екзамен; Сама, зовсім сама; Сестриця Галя; Дядько Тимоха; Ксеня; Хата; Непокірний; Нероб; Зустріч; Каторжна; Серед чужих людей; Байда; Олеся; Грицько; Украла; Кавун; Павло хлібороб.

В оповіданні «Сама, зовсім сама» (1885) головна героїня Марися зводить рахунок з життям.

Мати дівчинки захворіла і померла. Марися збирається силами, незважаючи на хворобу та голод, іде шукати роботу, бо хазяйка, у якій дівчина працювала до хвороби матері, не могла чекати поки дівчина повернеться, взяла собі іншу наймичку. Дівча, за порадою колишньої хазяйки, йде до знайомих, але там її приймають за жебрачку через поганий зовнішній вигляд. Згодом дорогою безсоромний п'яниця пропонує дівчині гроші, аби та пішла з ним і

“втішила” його. Та незважаючи на своє жахливе матеріальне становище, вона не робить цього, що свідчить про силу її духу. Уникаючи власника квартири, якому вона не платила 2 місяці, дівчина спочатку ховається вдома, борячись з недугою, яку підхопила під зливою, бігаючи в пошуках роботи. Знесилена вона марить: бачить матір, просить її забрати до себе й вирішує йти від господаря. Опиняється на вокзалі і йде до колій. Чорний відчай полонить дитину і вона не має сили протистояти безнадії: хвора, безпомічна, дівчинка кидається під поїзд: “Марися «пішла до мами»”. Кінцівка жахлива, мурахи по шкірі... Її життя лише починалося й жити вона хотіла, але як – не знала, бо була одна, без підтримки й допомоги, а її тендітні дитячі плечі не витримали такого випробування.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Ксеня : оповідання / Б. Грінченко, ілюстрації Івана Філонова. – Київ : Дитвидав, 1962. – 24 с.

Щирій дитячій дружбі Василя і Ксені присвячено оповідання «Ксеня». Скільки відданості й чистоти у цій дружбі, скільки прагнення світла, радості! Та все це розбивається об мур кривд і несправедливості. Мачуха дівчинки всіляко знущується над нею: змушує тяжко працювати та бавити 2-х малих дітей, тримає впроголодь, забороняє спілкуватись з Василем, а за непокору – б'є. А потім і батько підступно зраджує доньку: віддає у наймити на 5 років. Так і розлучили Василя та Ксеню, вони більше не бачились.

Якими добрими, світлими, чистими народжуються діти, і скільки злигоднів, горя, кривди довелося їм зустріти в житті.

З фонду бібліотеки Університету Грінченка

Рідкісні і цінні видання Б. Грінченка оцифровані та розміщені на платформі Цифрової бібліотеки Бориса Грінченка <https://dl.kubg.edu.ua/>. Також до Цифрової бібліотеки ввійшли книги з Музею Бориса Грінченка. Загальна кількість доданих видань становить 123 книги. У бібліотеці Університету загалом зберігається понад 130 видань Бориса Грінченка : з них 26 – прижиттєвих та близько 90 – рідкісних і цінних. Найцінніші видання творів для дітей представлені в цьому каталозі.

Чайченко, Василь.

Книга казок віршом / В. Чайченко. – У Львові : З друкарні Наукового Тов. імени Шевченка під зарядом К. Беднарського, 1894. – 133 с.

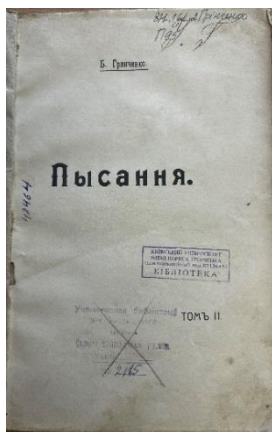
Прижиттєве видання.

До збірки ввійшли*: Два морози; Снігурка; Сопілка; Дівчина Леся; Маруся та князенко; Чия робота важча; Сірко; Могутний комарь; Кузьмина; Три бажання; Дума про княгиню кобзаря; Скарб; Крюк, велика птиця; Дурень думкою багатіє; Ряблячі танці; Сирота.

«Книгу казок віршом» (1894) Б. Грінченко створив для наймолодших читачів. Казки написані віршами за народними мотивами під псевдонімом автора – Василь Чайченко.

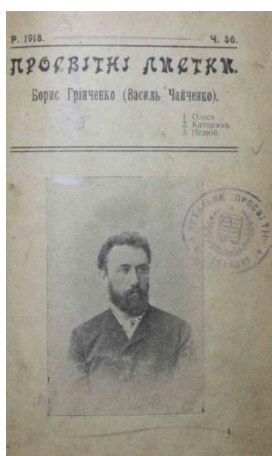
Писання / Б. Грінченко. – У Києві : Друкарня П. Барського, [190?] - 1905. – Переклад назви : Писання.

Томъ II. – 1905. – 80 с.

Прижиттєве видання.

Борис Грінченко тривалий час працював учителем, «народним педагогом». Уважно спостерігав за шкільним життям своїх учнів, тому в нього назбиралося багато життєвих історій, які згодом автор втілює в художніх творах, що увійшли до збірки. Тематичний діапазон їх досить широкий: оповідання про дітей – «Екзамен»; про тяжке сирітство, поневіряння й самотність, через які в підлітка з'являється навіть думка про смерть,

самогубство – «Сама, зовсім сама» (1885), «Сестриця Галя» (1885); про українського селянина – «Без хліба» (1884).

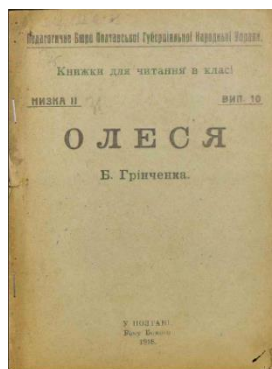
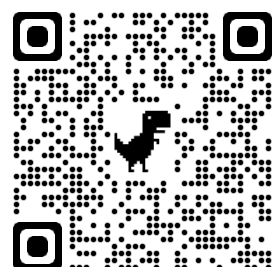
Грінченко, Борис Дмитрович.

Просвітні листки : оповідання Василя Чайченка / Б. Д. Грінченко. – У Львові : Накладом наукового Товариства імени Шевченка, 1918. – 40 с. – (Просвітні листки ; ч. 56).

До часопису увійшли оповідання*: Олеся; Каторжна; Нелюб.

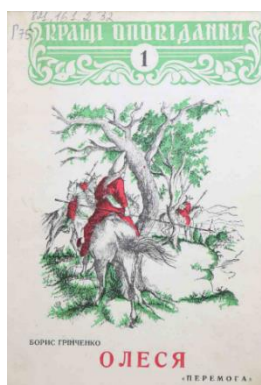
Про кохання та нелюбов ідеться в оповіданні «Нелюб». Розповідь ведеться від імені головної героїні Харитини. Мачуха віддає дівчину проти її волі за Якова – хлопця, який «з себе миршавий, нікчемний, слова до ладу не промовить, усе мовчить похнюпившись». Не солодко їй живеться у свекрухи, сварки, чоловік не заступиться, бо

й сам не рідний син для батьків. Подружжя живе як чужі люди, майже не розмовляють. Після чергової сварки з батьками, Яків з дружиною ідуть жити у найми. Там Харитина, як їй здається, і зустрічає справжнє кохання. Але ж чи не помилилась вона у своїх почуттях?

Грінченко, Борис Дмитрович.

Олеся / Б. Д. Грінченко ; Педагогічне Бюро Полтавської Губерніяльної Народної Управи. – Полтава : Боку Божого, 1918. – 8 с. – (Книжки для читання в класі ; вип. 10 ; Низка II).

Грінченко, Борис Дмитрович.

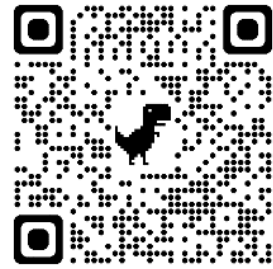
Олеся : оповідання з козацьких часів / Б. Д. Грінченко. – Буенос-Айрес, Аргентина : Перемога, 1956. – 11 с. – (Кращі оповідання ; 1).

Грінченко, Борис Дмитрович.

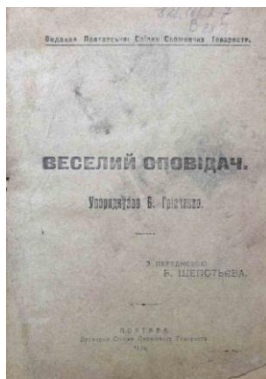
Олеся : оповідання = Olesia : short story / Б. Д. Грінченко ; ілюстратор Н. Мудрик-Мриц. – Торонто : Об'єднання Працівників Літератури для Дітей і Молоді, 1998. – 19 с.

«Олеся» (1890) році – твір відзначається авторським гуманізмом, глибиною проникнення у світ дитячої психології, зображенням родинного та національного обов'язку. Автор, змальовуючи життя і виховання дітей в тогочасних суспільних умовах, реалістично і всебічно відтворював психологію героїв, спосіб їх мислення за допомогою діалогів, введених до тексту.

Дія відбувається на Волині, у невеличкому селі та навколишніх лісах, за часів турецько- татарських нападів. Бувалий козак дід Данило черговий раз розповідає сиротам Олесі та Михайлику про свої поневіряння на каторзі, про порятунок, повернення до села, напад татар 9 років тому та загибель батьків дітей, після чого він взяв малечу до себе. Одної неділі, діти вирішили піти в ліс по ягоди, а в дорозі помітили татар. Олеся наказала Михайлику бігти до села, попередити дідуся, а сама дозволила загарбникам схопити себе, щоб привести їх до болота. Коли татари зрозуміли, що були ошукані, то одразу вбили дівчину.

Завдяки Михайлику селяни встигли втекти в ліси, та це вже було непотрібно. Наступного дня дід Данило, Михайлик та ще кілька чоловік знайшли лише «татарських коней, що позагрузали в болоті» та мертву Олесю. «На шиї в неї був татарський аркан.» Олеся врятувала село і спричинила загибель татарського загону ціною власного життя. «Другого дня ховали Олесю... плакали всі: і старі й малі, і чоловіки й жінки, і подруги-дівчата». Над могилою дід Данило сказав: «Кожен повинен боронити свій рідний край, не жаліючи життя! Дай, боже, всякому такої смерті!»

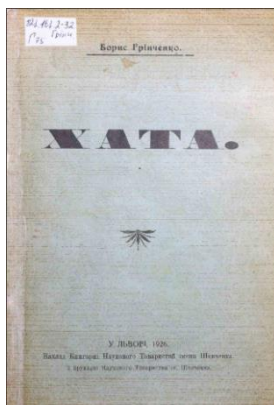

Грінченко, Борис Дмитрович.

Веселий оповідач / упорядник Б. Д. Грінченко ; автор передмови В. Щепотьєва. – Полтава : Друкарня Спілки Споживчих Товариств, 1919. – 115 с.

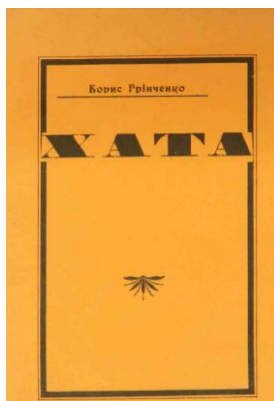
В цій книжечці Борис Грінченко зібрав з народних уст різні жарти, побрехеньки, веселі та дотепні оповідання. У передмові В. Щепотьєв пише що ще з юних років Грінченко цікавився народним життям, його минулим. Згодом пішов вчителювати до села, щоб нести любов до рідної мови та народу. Для дітей він складав книжечки українською мовою, дорослих збирав у себе, багато їм читав і переказував. А від селян записував пісні, казки, оповідання тощо. Але ж російський уряд був проти спілкування інтелігенції і селян, щоб та «не розкривала їм очі на їхнє життя». І на певний час Грінченко змушений був покинути вчителювання. З 1905 року він активно працює, багато пише і наповнює почату книжку народними жартами, щоб дати людям не тільки позитив, а й навести на роздуми, бо в ній видно і вдачу українського народу і його погляди на життя.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Хата / Б. Д. Грінченко. – У Львові : 3 друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка, 1926. – 23 с.

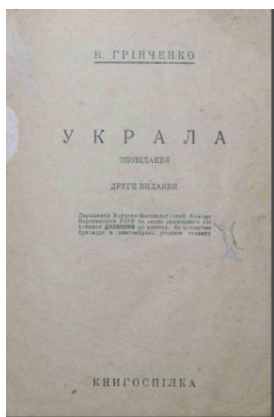

Грінченко, Борис Дмитрович.

Хата. Ч. 8 / Б. Д. Грінченко. – 2-е видання. – Нью Йорк : ОКО, 1965. – 23 с.

Оповідання «Хата» написане у 1886 році, с. Олександрія на Херсонщині. Сільський крамар Цупченко незаконно відбирає у бідної вдови Шоломійки останній статок її батька – хату. Параска «ще не стара, може, тридцять п'ять». «Втомлене обличчя, перелякані, тремтячі руки». Жінка, яка передчасно постаріла від важкої праці та бідності доходить до відчаю від свавільного жорстокого рішення суду. Вона нічого не може вдіяти – йде з хати, знаходить притулок у чужих людей. Незабаром у будинку, який належав їй, Цупченко відкриває шинок. А ошукана жінка через кілька років помирає.

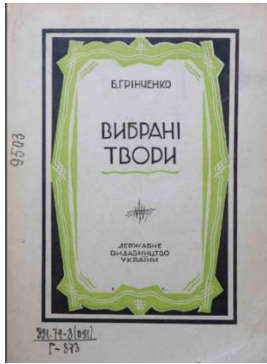
Грінченко, Борис Дмитрович.

Україна : оповідання / Б. Д. Грінченко. – Друге видання. – Харків : КНИГОСПІЛКА, 1927. – 10 с.

Оповідання «Україна» вперше побачило світ у 1891 році. Це розповідь про життєвий випадок, що стався з дівчинкою Олександрою. Обділена батьківським піклуванням, завжди голодна школярка взяла без дозволу шматок хліба в однокласниці Пріськи, доньки заможного прикажчика. Олександра зізналася вчителю, що вкрала хліб, бо дуже хотіла їсти – батько пиячив, і тому родина голодувала. Учитель, як міг, заспокоїв Олександрю, відвів у свою хату. А коли повернувся у клас, то «з десятків рук простяглося до його, і в кожній руці була якась їжа. «Нате! Дайте їй! Хай попоїсть!». Учитель глянув на дітей. Хлопці були ні в сих ні в тих, дівчата деякі плакали». Олександра після цього довго соромилась глянути учителю в очі. Але ні він, ні школярі ніколи не нагадували їй про те, що трапилось. Товаришки любили дівчину, часто пригощали чимось, але вона рідко щось брала. «Цього року вона здасть останнього екзамена і вийде з школи розумною, правдивою і чесною дівчиною».

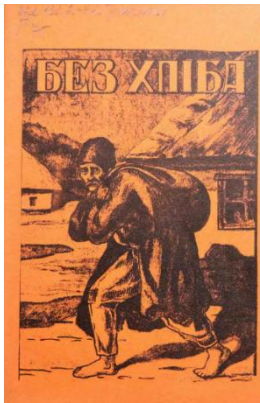
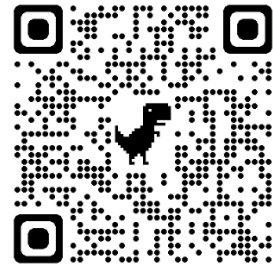
Грінченко, Борис Дмитрович.

Вибрані твори / Б. Д. Грінченко ; упорядник Л. Дмитрова. – Видання друге. – Київ : Державне видавництво України, 1929. – 226 с. – (Дитяча бібліотека українських письменників).

До збірки ввійшли*: передмова Людмили Дмитрової (1927), дитячі оповідання (Сестриця Галя; Ксеня; Грицько; Украла; Кавуни; Сам собі пан; Без хліба; Екзамен; Непокірний; Хата; Панько; Батько та дочка) та вірші (Перший коваль; Смутні картини; До праці;

Хлібороб; Прийде; У темряві; Не лякайся; На полі; Подивись!; Дон-Кіхот; Квітчані сльози; Зернятка; Приходить час; Мати; Пастушки; Лісовий цар).

У передмові упорядниці підсумовує: «Діти завжди знайдуть багато цікавого в цих чудових оповіданнях, що малюють нам минуле нашої країни і показують, як серед злиднів, темряви, голоднечі та стусанів заціліли щирі й чулі постаті Ксені, Галі, Санька й інших героїв оповідання Грінченка».

Грінченко, Борис Дмитрович.

Без хліба : оповідання / Б. Д. Грінченко ; автор передмови Д. Бобирь. – Друге видання. – Нью Йорк : ОКО, 1965. – 24 с. – (Дешева бібліотека красного письменства ; ч. 5).

У представленому виданні, що побачило світ у 1965 році в серії «Дешева бібліотека красного письменства», надруковано оповідання «Без хліба». Видання діаспори, м. Нью-Йорк. В оповіданні «Без хліба» (1884) автор зосередився на вивченні особистісного профілю українського селянина – носія й виразника народної етики. Він показав, наскільки важливими в житті людини

є засвоєні ще з дитинства моральні норми й цінності.

Сім'я Петра – головного героя оповідання – жила в жахливих умовах. Хата була блаженка, худоби взагалі не було. А найгірше те, що вже третій тиждень, як закінчилися всі харчі. Не було навіть борошна, щоб спекти перепічки. Матері було нічим годувати дитину, і та заходилася від гіркого плачу.

Коли б не дитина, Петро ніколи й не подумав би про крадіжку. Петрові пощастило: він здійснив свій небезпечний задум спокійно й без свідків. Хліб удома з'явився, але зіпсувалися стосунки між чоловіком та дружиною. Автор майстерно зображує душевний стан Петра. Селянин і так не знаходив собі спокою, а тут ще й дружина дорікає. Петро зізнався односельцям у вимушеному злочині, з його плеч наче звалився важкий тягар провини. І знову в оселі Петра й Горпини настала злагода та спокій. Горпина вибачила йому ту крадіжку, і подружжя стало жити, як жило раніше.

Грінченко-перекладач

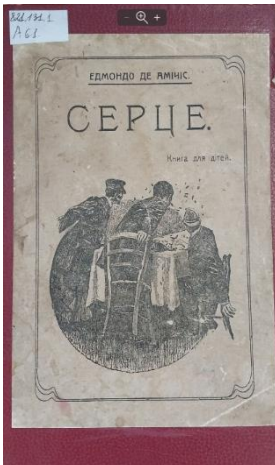
Топеліус, Захаріас.

Казки / З. Топеліус, перекладач Б. Д. Грінченко, художник І. Бурячок. – У Києві : Видавництво "Український Учитель", 1908. – 37 с.

До збірки ввійшли казки*: Пустун Розбишаченко; Резинове серце; Верба і зірка.

В перекладацькому доробкові Б. Грінченка знайшли своє місце казки фінського письменника З. Топеліуса. Хоча й із російськомовного варіанта, однак Грінченком створено переклад казки З. Топеліуса «Береза та зірка». Цікаво зазначити, що образ Берези у перекладі Б.

Грінченка замінено ним на Вербу, що дещо українізує сюжет, відповідно і назву твору змінено на «Верба та зірка». З приводу цього Б. Грінченко зауважує у книзі «Перед широким світом»: «Се властиво казка Захарії Топеліуса «Береза і зірка», та тільки що тоді не можна було видавати перекладів, то я, перекладаючи, мусив зукраїнити трохи обставини і пустити її як оригінальний твір якогось З. Т.» У 1890 році казка виходить друком у Києві в друкарні С. Гомолинського. Високо оцінюючи виховну спрямованість казок З. Топеліуса, Б. Грінченко за допомогою російських перекладів-посередників (скоріш за все М. Ганстрема і Гурьєвої (1882)), створює переклад твору «Пустун Розбешаченко» та інших казкових творів, що виходять окремою збіркою в Києві у 1908 році.

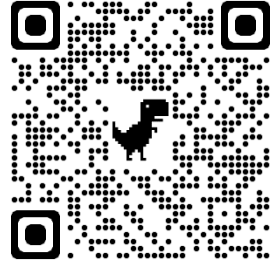
Амічіс, Едмондо.

Серце : книга для дітей : з малюнками / Е. Амічіс ; перекладач з італійської: М. М. Грінченко, Б. Д. Грінченко. – У Києві : ВІК, 1911. – 337 с. – (Бібліотека "Молодість" ; том II).

Цю книгу де Амічіса Б. Грінченко і Марія Загірня переклали 1909 року, сповнені невимовної журби через смерть єдиного маленького онука Володимира, світлій пам'яті якого вони й присвятили цей переклад.

Шкільні нотатки маленького третьокласника Енріко хоч спершу й видаються дещо наївними, та згодом глибоко розчулюють. У книзі поєднано щоденникові записи хлопчика, листи його батьків та оповідання вчителя, що зворушили юного головного героя та його однокласників.

Стосунки з друзями, родиною, вчителями, чесність, героїзм, любов до батьківщини — наскрізні теми цієї оповіді, що здатні пробудити в дітях лише найкращі почуття.

* означає, що у збірнику анотація на якийсь один із творів, який не зустрічається в каталозі окремим виданням.

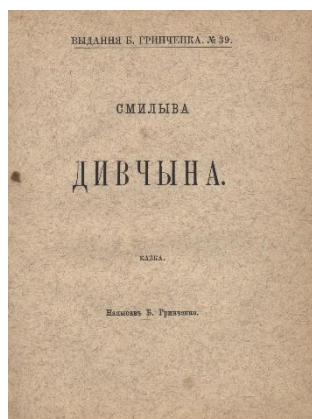
3 фондів Педагогічного музею України Національної академії педагогічних наук України

У фондах музею зберігається близько 40 творів Б. Грінченка: «Словник української мови» (1908-1909), «Українська граматка до науки читання й писання» (1918) та дитячі видання – «Смілива дівчина» (1899), «Два морози» (1914), «Снігурка» (1914), «Книга казок віршом» (1917), «Батько та дочка» (1927), «Екзамен» (1927), «Грицько» (1928) та ін.

Дитячі твори Б. Грінченка присвячені стану тогочасної школи, важкому дитинству, життю селянських дітей, історичним подіям; є серед творів і віршовані казки із сюжетами з народних джерел. Але головне у дитячих творах Бориса Грінченка те, що вони здатні виховувати в дітях найкращі людські риси.

Всі дитячі твори Б. Грінченка, які зберігаються у фондах музею, оцифровано.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Смильва дивчына : казка / напысавъ Б. Гринченко. – Чернігів : Друк. Губ. Земства, 1899. – 22 с. – (Выдання Б. Гринченка ; № 39). – Назва в сучасному написанні : Смілива дівчина. – Алігат до кн. : Мале та розумне : [оповідання про мурашокъ] / переказав П. Е. – С.-Петербургъ : Электро-Типографія Н. Я. Стойковой, 1905. – 64 с. – (Благотворительное общество издания общепольныхъ и дешевыхъ книгъ ; № 36). – Назва з корінця : Оповідання. Казки. ОТ. XVI, №

12 Б.Ф.И. – Конволют.
Прижиттєве видання.

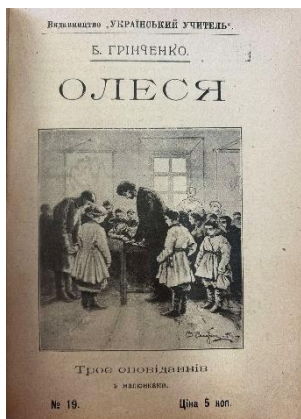
Грінченко, Борис Дмитрович.

Олесья. Грицько. Украла : Трое оповіданнів з малюнками / Б. Грінченко. – Київ : Український учитель, 1909 (Друк. 1-ої Київськ. Друкарськ. Спілки). – 32 с. – (Видавництво «Український вчитель» ; № 19). – Алігат до кн. : Мале та розумне : [оповідання про мурашокъ] / переказав П. Е. – С.-Петербургъ : Электро-Типографія Н. Я. Стойковой, 1905. – 64 с. – (Благотворительное общество издания общепольныхъ и дешевыхъ книгъ ; № 36). – Назва з корінця : Оповідання. Казки. ОТ. XVI, №

12 Б.Ф.И. – Конволют.
Прижиттєве видання.

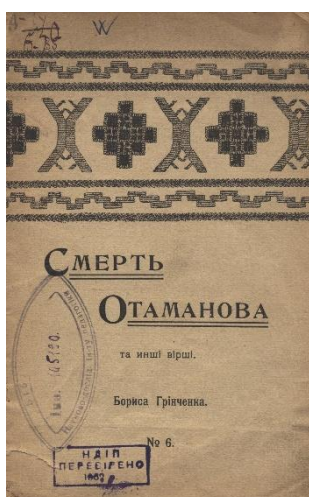

Грінченко, Борис Дмитрович.

Олеся. Грицько. Украла : Троє оповідань з малюнками / Б. Д. Грінченко. – Київ : Український учитель, 1909 (Друк. 1-ої Київ. Друкарськ. Спілки). – 32 с.

Прижиттєве видання.

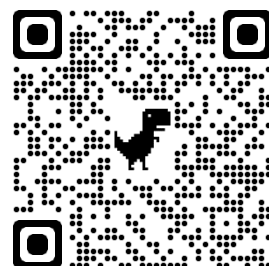
Грінченко, Борис Дмитрович.

Смерть отаманова та інші вірші / Бориса Грінченка. – Київ : Друкарня В. Бондаренка та П. Гніздовського, 1913. – 15 с. – № 6.

До збірки ввійшли: Смерть отаманова; Могила; Вночі на могилі; Шевченкова могила.

У баладі «Смерть отаманова» розповідається про останні дні життя отамана, який хоче гідно піти з життя – востаннє поїхати в степ і цим перемогти нестерпний для нього як козака тягар “лежачої смерті”. У центрі уваги письменника внутрішній стан, переживання героя. Вірна подруга отаманова в його останній час – це “важенна козацька шабля”, мати – Січ і рідна Україна, батько – степ, діти – козаки-побратими, і цим мов би окреслюється коло

козацьких символів роду в житті отамана. Тому цілком зрозуміле бажання востаннє поїхати в степ. Там, у степу, на вірному коні, в оточенні бойових побратимів отаман помирає.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Смілива дівчина : казка з малюнком / написав Борис Грінченко. – Київ : Друк. В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського, 1914. – 19 с.

Казка «Смілива дівчина» (1899) цікава переробка Грінченком народної казки «Про Марусю, козачу дочку» в записях П. Чубинського (Труды Экспедиции в Юго-западный край, т. II, ч. 25).

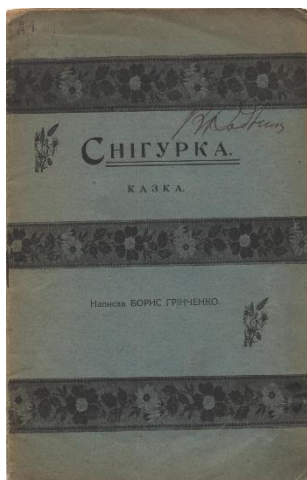
Казка про сміливу дівчину Орисю, яка жила з батьком, а як почалась війна - пішла до війська замість нього. Батько дуже любив свою доньку і хотів сам іти захищати рідну землю, але дівчина була непорушна. Вона розуміла, що старенького батька одразу вб'ють і переконала його у правильності свого рішення.

Переодяглася у військовий одяг, що й не впізнати було в ній дівчини. У війську сказала, що прийшла за батька і її прийняли. Зустрілося військо з ворогом. Орися билася «скільки сили», «сміливий дух прокинувся у ній», а коли озирнулась, зрозуміла, що військо тікає. Дівчина вигукнула до побратимів: «Чи не соромно їм тікати, вони ж присягались битись до смерті? І ті слова «долинули» до хлопців «і переміг їм сором нищий страх». Бій увінчався успіхом і повели Орисю до короля, щоб прославити та показати героя. Король дякував і назначив отаманом, та щось його серце торкав погляд того юнака і запідозрив він, що то не юнак, а дівчина. Та коли запитав Орисю вперше, то вона не зізналась, а вранці осідлала коня і поїхала додому. Та короленко

пильнував дівчину і наздогнав біля річки, тоді вона й сказала де її знайти і хто вона. Герой наділений магичною силою, закоханий в Орисю, посилає чарівних голубів, щоб принесли дівчину до нього. Коли голуби несли сплячу дівчину через море, вона прокинулась і все зрозуміла, зняла з пальця перстень і кинула в море. Тоді вона запряглася заговорити до короля, як перстень знову опиниться у неї, бо «не силою – любов'ю серце людське скоряється». Через рік перстень знайшли у череві великої риби, яку спіймав рибалка в морі і продав у двір короля. Побачивши його дівчина заговорила і пояснила чому вона мовчала:

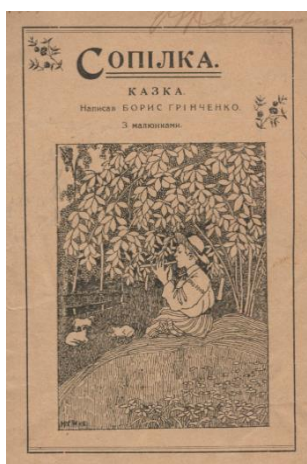
Я через те запряглась мовчати,
Що так робить негоже це і гріх,
Щоб гвалтом брать, без згоди, жінку, наче
Не люди ми, а іграшки здались!

Грінченко, Борис Дмитрович.

Снігурка : казка / написав Борис Грінченко. – Київ : Друк. В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського, 1914. – 12 с.

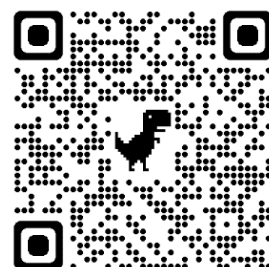
Мотив протиборства зими й весни подано в казці «Снігурка» Бориса Грінченка. Породження зими – Снігурка – тане, зіткнувшись із вогнем, перетворюючись на хмарку, що має пролитись життєдайним дощем.

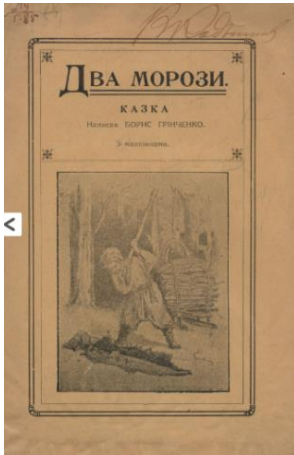
Грінченко, Борис Дмитрович.

Сопілка : казка з малюнками / написав Борис Грінченко. – Київ : Друк. В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського, 1914. – 12 с.

У віршованій казці «Сопілка», написаній у 1889 на основі давньої народної казки-легенди, Борис Грінченко використав образи-символи хати, калини, сопілки, дівчини Галі, які створюють в уяві читача цілісну картину українського селянського життя та способу мислення. «Сопілка» є зразком соціально-побутової казки і має дидактичне спрямування: зло, а саме заздрість сестер, призводять до злочину, брехні. Але за кожне зло людина отримує покарання: злочин – викрито, а сестер прокляли батьки та вигнали з села. У казці Б. Грінченко порушує проблеми призначення людини на землі, свободи вибору між добром і злом, взаємин людей у родині, заздрості, яка спричиняє злочин. Проілюстрував видання художник і мистецтвознавець Юхим Михайлів (1885-1935).

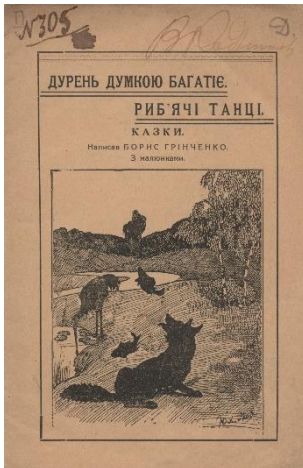
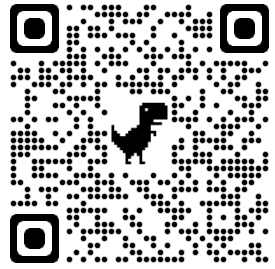

Грінченко, Борис Дмитрович.

Два морози : казка з малюнками / написав Борис Грінченко. – Київ : Друк. В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського, 1914. – 11 с.

Цю віршовану казку Борис Грінченко написав 30.08.1885. Він з певним гумором робить висновок про винахідливість простих людей, їх вміння шукати і знаходити вихід із складних життєвих ситуацій.

Проілюстрував видання художник і мистецтвознавець Юхим Михайлів (1885-1935), який гармонійно поєднав шрифтові та орнаментальні елементи оздоблення, а також штрихування як один із провідних засобів художньої виразності та графіки.

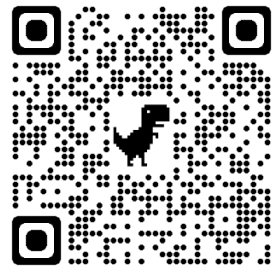
Грінченко, Борис Дмитрович.

Дурень думкою багатіє. Риб'ячі танці : казки з малюнками / Б. Д. Грінченко. – Київ : Друк. В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського, 1914. – 12 с.

У казці-вірші «Дурень думкою багатіє» автор говорить про людину, яка радіє тому чи пишається тим, що існує лише в її мріях.

Головний герой Іван був мрійник: все шукав скарбів, щоб грошима збагатитись. Вподобав він огірочки на баштані у пана. Вирішив нарвати мішок і продати. Та поки рвав огірочки і мріяв як він заживе добре, продавши їх, почули сторожі. Вони наздогнали Івана, побили, хотіли зв'язати, але він вирвався і втік. І

нікому довго не розказував про те що трапилось, аж згодом дружині та сусідові. Та новини швидко розходяться, почали сміялись: «Он як наші вмюють, що думками із нічого швидко багатіють!».

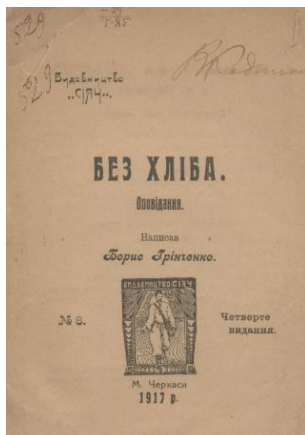
Грінченко, Борис Дмитрович.

Кузьмина. Три бажання : казки з малюнками / Б. Грінченко. – Київ : Друк. В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського, 1914. – 15 с.

В казці «Три бажання» розповідається про діда і бабу, які жили бідно і не мали сил працювати. «Сиділи та сумували та в віконце позирали, що їм принесе людська ласка». Прийшла до них якимось хитра баба, вона була чарівниця. Дід з бабою її прихистили, нагодували і дали переночувати. Щоб віддячити їм, чарівниця сказала загадати 3 бажання, які в мить здійсняться. І дід, не довго думаючи, забажав смаженої ковбаси. Баба дуже розлютилась і зайшла лайкою: «А бодай же тобі йолопе, тая

ковбаса та до носа приросла!». В мить ковбаса з комина приросла до дідового носа. Лишалось одне бажання на двох. І дід з бабою попросили, щоб ковбаса від носа відпала. Так і сталось.

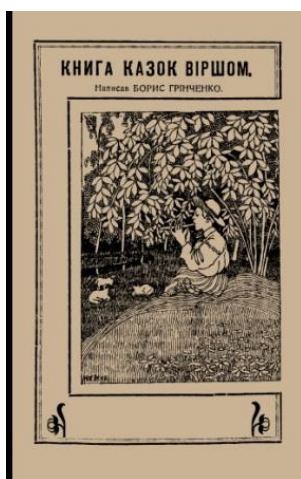
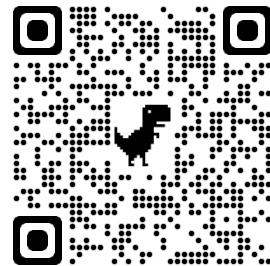

Грінченко, Борис Дмитрович.

Без хліба : оповідання / написав Борис Грінченко. – Четверте видання. – Черкаси : Сіяч, 1917. – 24 с.

В оповіданні висвітлюється поведінка людини на межі вибору; акцентується увага на необхідності дотримання моральних заповідей, любові і взаєморозуміння; мудрості у вирішенні долі іншої людини. На титульній сторінці розміщено логотип видавництва «Сіяч». «Сіяч» – видавництво, що працювало в Черкасах у 1917-20, з червня 1918 мало філію в Києві. Видавало книги українських класиків, підручники та посібники для початкової школи, а

також дитячу літературу.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Книга казок віршом / написав Борис Грінченко ; з малюнками Ю. Михайлова. – 4-те вид. – Київ: Друк. Губерніяльного Правління, 1917. – 169 с. – (Бібліотека "Молодість" ; кн. 9).

«Книга казок віршем», написана Борисом Дмитровичем у 80-х роках, кілька разів перевидавалася. В збірці автор виявив свою творчу оригінальність у різноманітній поетичній формі відтворення казкових сюжетів. Тут поет застосовував різні прийоми віршування. Білим віршем написані казки «Два морози», «Дівчина Леся», «Смілива дівчина». Якщо в цих казках дотримано розмірів п'ятистопного ямба, то в інших поет користується

різностопними рядками. Такими рядками написано казку «Чия робота важча?». В ній поет дотримується вільної ритмічної народноказкової розмови з логічними наголосами, забарвлює суміжні рядки римованими словами. Коломийковим віршем написані казки «Снігурка», «Синичка», «Сирітка», «Дурень думкою багаті».

Грінченко, Борис Дмитрович.

Розум та почування у живої тварі : оповіданнячка про розум та почуття живої тварі : з малюнками / написав Борис Грінченко, попереказувала М. Загірня. – Видання друге. – Київ : Вид-во "Поступ", 1918 (Друкарня газ. «Посл. Нов.»). – 160 с. – (Бібліотека "Молодість" ; кн. X).

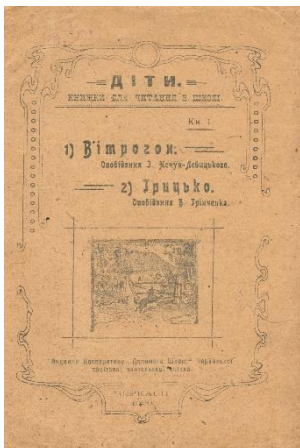
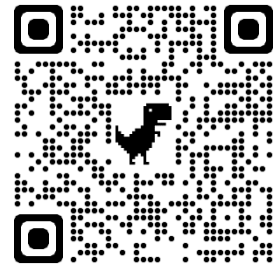
В невеликих оповіданнях йдеться про звички комах і риб, птахів, слонів, зайців, кішок, левів, мавп. Загалом книга містить біля сотні коротеньких історій та розрахована на читання із наймолодшими читачами.

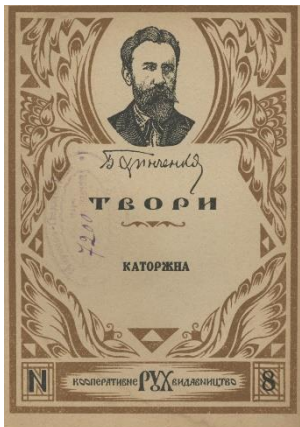
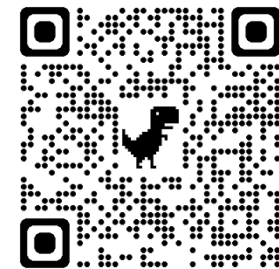
Грінченко є автором «Української граматики до науки читання й писання» зі статтею для вчителів і прописами, першої книжки для читання в школі «Рідне слово», яку він написав разом із дружиною М. М. Грінченко (літературний псевдонім – Марія Загірня). Ці підручники неодноразово перевидавалися і до сьогодні не втратили своєї цінності, як і педагогічні погляди Грінченка – палкого прихильника освіти, поборника викладання рідною мовою.

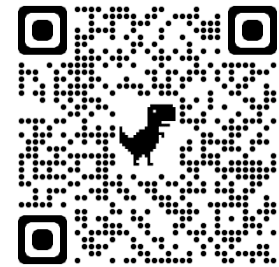
Українська граматка до науки читання й писання / зложив Б. Грінченка. – Київ : Видавниче Т-во ВСЕУВИТО, 1918 (Друкарня Київського союзу кооперативних установ "Союзбанк"). – 64 с.
Видання має три розділи: власне азбука, читання після азбуки та зразки каліграфії. Вміщено методичні рекомендації для вчителів. Пропонуються зразки косоного письма малих і великих літер, а також слів і фраз із ними. Вправи для письма подано послідовно. Граматка поділена на 29 параграфів, кожен з яких містить предметний малюнок із підписом, до якого входить нова літера, окремі слова, речення, невеликі оповідання.

Вітрогон / І. Нечуй-Левицький. Грицько / Б. Грінченко. – Черкаси : Видання Кооперативу "Допомога школі" Черкаської повітової вчительської спілки, 1920. – 16 с. – (Діти. Книжки для читання в школі ; кн. 1).
В оповіданні «Грицько» Б. Грінченко говорить про просту істину: за будь-яких обставин людина завжди повинна залишатися людиною, вміти розуміти інших, допомогти ближньому, якщо в тому є потреба, жити в мирі й злагоді. І ще одне: не завжди люди з достатком обов'язково злі й погані. Прикладом цього може стати історія, що трапилася з Грицьком – героєм цього оповідання.

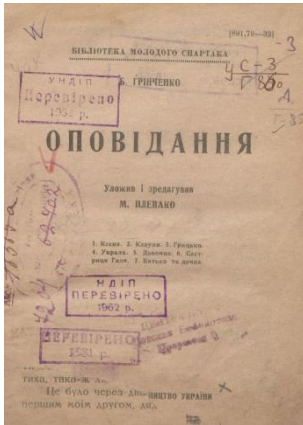
Грінченко, Борис Дмитрович.
Каторжна / Б. Грінченко ; ілюстрації П. Лапина. – Київ : Кооперативне видавництво "Рух", 1920. – 20 с. – (Кооперативне видавництво "Рух" ; т. 8). – Державний Науково-Методологічний комітет НКО У.С.Р.Р. дозволив до вжитку в дитячих книгозбірнях установ Соцвиху.
Час написання «Каторжної» (1888) припадає на період плідного вчителювання Грінченка в народній школі Христі Алчевської, де йому було надано повної свободи та довіри як фахівцеві у виборі способів та засобів навчання.

«Каторжна» – новела про недовге та важке життя Докії, яка зростала без матері в родині без любові та розуміння, через що виявилася зовсім неспроможною пристосуватися до реалій дорослого життя та врешті загинула через протиріччя власних почуттів, і "її поховано, і ніхто не пожалів їй". Новела, проста за сюжетом та композицією, водночас вражає глибиною психологізму.

Головна ідея «Каторжної» – душа дитини прекрасна, сповнена любові та тепла, але може легко бути скривджена нерозумінням та жорстокістю дорослих, відсутністю любові, ласки, дружби, та все ж залишається прекрасною в мить, коли іншим загрожує смерть, дозволяючи людині демонструвати найкращі свої якості – людяність, жалість, сміливість, жертвовність, нехай і незрозумілу, і неоцінену ніким. У будь-якому разі, дорослі відповідальні за маленьку людину, яка ще тільки вчиться жити у великому світі, і їхня неспроможність бути для дитини помічником і провідником приводить до трагедій.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Оповідання / Б. Грінченко ; уложив і зредагував М. Плевако. – Київ : Державне видавництво України, 1924. – 121 с. – (Бібліотека молодого спартака).

До збірки ввійшли: Ксеня; Кавуни; Грицько; Украла; Дзвоник; Сестриця Галя; Батько та дочка.

Ці твори виразного дидактичного спрямування адресовані юним читачам. Автор торкається таких проблем як: дитяча дружба та зрада; виховання в сім'ї, в школі, в дитбудинку; родинні негаразди;

життєві цінності; учительський професіоналізм та недбалість.

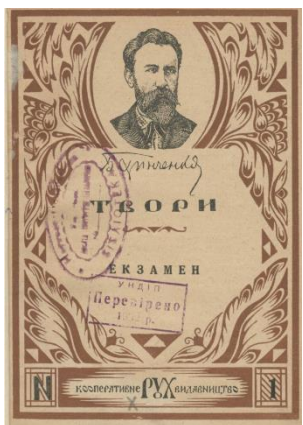
Грінченко, Борис Дмитрович.

Хатка в балці / Б. Грінченко, ілюстрації П. Лапіна. – Київ : Кооперативне видавництво "Рух", 1927. – 16 с.

Події розгортаються навколо «поганенької хатчини, що тулилася на дні балки». На неї зазіхає заможній господар другої хати, що на горі – Корній Гончаренко. Все йому мало свого обійстя і наділу, який вже відібрав у осиротілого Демка, ще треба і без хати лишити хлопця. Це бажання настільки засіло в голові Корнія, що він не тямить, що робить. Його одержимість до наживи штовхає на злочин – він нищить греблю і вода топить хату хлопця. Та Корній навіть не підозрює, що Демко не поїхав у місто, як

говорив, і в хаті був не сам, а з його донькою Мартою, яка ніби пішла до церкви. Жах від скоєного, докори сумління снують в голові Гончаренка, усвідомлення того, що він вбив свою єдину дочку і хлопця заради обійстя, призводять до помутніння розуму. Йому ввижаються мертві Демко з Мартою і він відчуває, що «смерть недалеко». Він хочеться покаятись перед людьми, спокутувати свій гріх. Та раптом вранці чує стукіт у двері – відчинив, а за ними – живі донька і хлопець.

В оповіданні поєднано описи природи з психологічним станом людини. Ілюстрації виконав Петро Лапін (1887–1937), український художник, ілюстратор дитячих книг. В композиційно продуманих та детально пророблених за допомогою різних прийомів штрихування ілюстраціях художник приділяє значну увагу сюжету, зображенню інтер'єрів та одягу героїв.

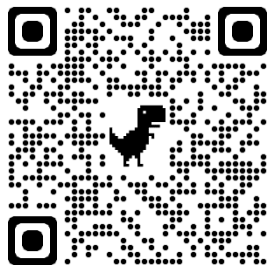

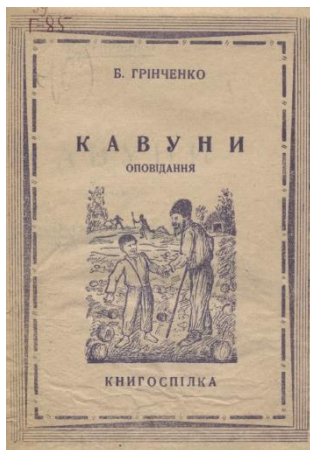
Грінченко, Борис Дмитрович.

Екзамен / Б. Грінченко. – Київ : Кооперативне видавництво "Рух", 1927. – 16 с. – (Кооперативне видавництво "Рух" ; т. 1). – Державний Науково-Методологічний комітет НКО У.С.Р.Р. дозволив до вжитку в дитячих книгозбірнях установ Соцвиху.

Рік написання твору 1884. Оповідання про складне становище сільського вчителства в XIX сторіччі. Розповідається про члена училищної комісії, який приїхав до школи приймати іспит, але сам з навчальних предметів має дуже обмежені знання. У

підтексті оповідання звучить думка Грінченка-педагога про ефективність навчання рідною мовою, а не чужою учням російською мовою.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Кавуни : оповідання / Б. Грінченко. – Харків : Книгоспілка, 1927. – 16 с. – Державний науково-методологічний комітет Наркомосвіти УСРР по секції соціального виховання дозволив до вжитку як допоміжне приладдя в книгозбірнях установ соцвиху.

В оповіданні йдеться про двох хлопців, які подалися на сусідній баштан по кавуни. Почувши якийсь гомін, вони почали тікати, й один із них, Стецько, тікаючи, їх видав, але йому вдалося втекти. Санька ж піймали й сильно побили, але він не видав свого товариша.

Санько цілий тиждень відлежувався після побоїв, а коли знову зустрівся зі Стецьком, сказав йому лише: «Ех ти!». «Кавуни» – твір виразного дидактичного спрямування, адресований юним читачам. Автор підводить до думки, що справжня дружба вимагає вірності в будь-якій ситуації.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Батько та дочка : оповідання / Б. Грінченко. – Харків : Книгоспілка, 1927. – 39 с. – На титульній сторінці зазначено Державний науково-методологічний комітет Наркомосвіти УСРР по секції соціального виховання дозволив до вжитку як допоміжне приладдя в книгозбірнях установ соцвиху. – На останній сторінці зазначено місце та дату написання оповідання: «У Олексіївці 13.04.1893».

Психологічне оповідання з надзвичайним драматизмом. Маруся живе сама з батьком, який працює на шахті, де сталася аварія. Чи повернеться батько до доньки живим? Оповідання має щасливий кінець: після всього пережитого головний герой Максим покинув шахти і з донькою Марусею щасливо живе у своїй хаті й господарює.

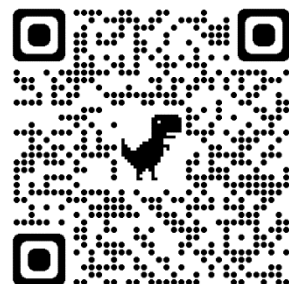

Грінченко, Борис Дмитрович.

Непокірний : з 6 малюнками / Б. Грінченко. – 2-ге вид. – Харків : Книгоспілка, 1928. – 16 с.

В оповіданні йдеться про історію нетривалої боротьби нового сільського вчителя з місцевою сільською елітою (волосний старшина, писар, староста, поліцейський урядник та деякі селяни), якій не сподобалася незалежність вчителя і його наполегливість у відстоюванні прав учнів на якісну освіту. Оповідання красномовно свідчить про те, в яких важких умовах доводилося працювати творчим, ініціативним і відповідальним педагогам, які

намагалися створити всі умови для освіти селянських дітей. Оповідання ілюстроване 6 малюнками.

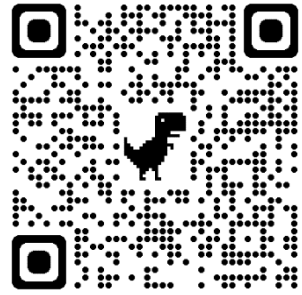
Грінченко, Борис Дмитрович.

Грицько : з 4 малюнками / Б. Грінченко. – 2-ге вид. – Харків : Книгоспілка, 1928. – 16 с.

Грицько – щасливий маленький хлопчик, який росте в дружній родині з матою і татом. Його сім'я має середній достаток, тому Грицько не відчуває ані голоду, ані холоду. Він добрий хлопчик, завжди готовий допомогти.

А Семен – хлопець з бідної родини. Його виховує одна мати, тому хлопчик часто недоїдає. Він добрий у серці, але злиденне життя змушує його бути сердитим та мовчазним. Може, він і був би таким, як Грицько, якби не постійна бідність.

Хлопці без кінця сварилися, а одного разу дійшло навіть до бійки. Вдаривши Грицька, Семен сам не втримався, покотився з кручі й упав у воду. Гірше всього було те, що він не вмів плавати. І Грицько, забувши образу, тамуючи біль, плигнув у річку й врятував Семена, хоч це ледве не коштувало йому життя. Мати Семенкова була дуже вдячна Грицькові і, не маючи чим віддячити, тричі поцілувала його. А сусід дядько Тарас сказав, що з Грицька буде добрий козак. З того часу хлопчики потоваришували.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Дзвоник / Б. Грінченко. – 2-ге вид. – Харків : Книгоспілка, 1929. – 16 с.

Оповідання Б. Грінченка «Дзвоник», за темою і характером розгортання конфлікту не має аналогів в українській літературі. Це оповідання присвячене Іванові Франкові у 25-річний ювілей його літературної діяльності. У ньому йдеться про семирічну сироту Наталю, яку після смерті матері віддають до міського дитячого притулку. Уся увага письменника зосереджена на показі моральних страждань дитини, що опинилася в незвичних умовах, у зовсім незнайомому середовищі.

Образ дзвоника асоціюється у дитини з казарменим режимом. Дзвоник паралізує волю дитини, її думки. Він здається Наталі живою істотою, яка за всіма наглядає та несподівано вривається в її спогади.

В оповіданні передано страшний внутрішній стан дівчинки. Наталя переконується, що їй не вирватися з бездумної неволі притулку, який в її уяві все частіше асоціюється з тюрмою. І її звертання до начальниці Олександри Петрівни дозволити їй втопитися у дворі в колодязі з надзвичайною силою художньої правдивості розкриває душевну трагедію дитини, має пряме педагогічне спрямування. Причиною трагізму маленької дівчинки є жорстока антигуманна система виховання, усталена в дитячому будинку, повна байдужість до духовного світу вихованки, ігнорування індивідуального підходу до її особистості.

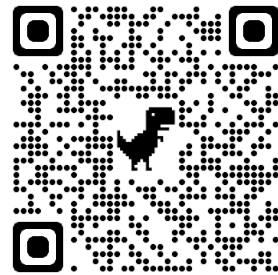
Грінченко, Борис Дмитрович.

Про хлопця, що боровся з морем / Б. Грінченко ; мал. та обкл. Г. Діна. – Київ : Вид-во "Культура", 1930 (Держтрес "Київ-Друк"). – 23 с. – Назва з обкладинки : Хлопець, що боровся з морем.

Г. Дін розробив кольорову обкладинку, фронтиспис та шість полосних ілюстрацій до цього оповідання.

Родзинкою видання 1930 року є вдале поєднання художнього опису подій та вміння художника через малюнок передати динамічність та драматизм стихійного лиха.

Природне лихо, яке несе страждання мешканцям Голяндії – розбурхане море, що затоплює луки, руйнує селища – читач не лише бачить, а ніби відчуває, як бурхлива й нестримна пінна хвиля накочується на дамбу, паркан, невеличку хатинку і, підкорюючись могутній течії, вони зникають у шаленому коловороті.

З фонду видавництва «Веселка»

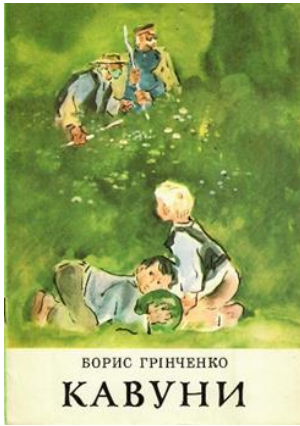
Грінченко, Борис Дмитрович.

Украла : оповідання / Б. Грінченко ; малюнки І. Філонова. – Київ : Веселка, 1971. - 24 с.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Ксеня : оповідання : для молодшого шкільного віку / Б. Грінченко ; малюнки Івана Філонова. – Київ : Веселка, 1982. – 24 с.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Кавуни : оповідання для дошкільного віку/ Борис Грінченко ; художник Василь Євдокименко. – Київ : Веселка, 1985. – 16 с.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Україна : оповідання : для молодшого шкільного віку / Б. Грінченко ; малюнок В. Євдокименка. – Київ : Веселка, 1988. – 16 с.

Грінченко, Борис Дмитрович.

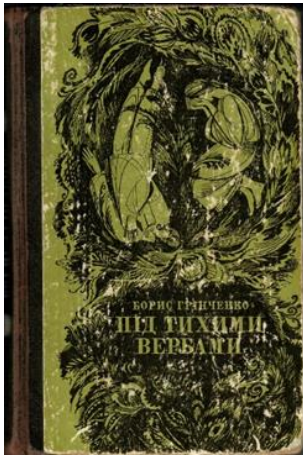
Зернятка : вірші, поеми, оповідання для старшого шкільного віку / Б. Д. Грінченко ; укладач, автор передмови В. В. Яременко ; художник В. А. Євдокименко ; редактор Г. Т. Ткаченко. – Київ : Веселка, 1989. – 272 с. : іл.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Казки : для молодшого шкільного віку / Б. Д. Грінченко ; уклад. В. Шевчук ; ред. О. С. Яремійчук ; худ.: Г. Журновська, К. Музика. – Київ : Веселка, 1990. – 75 с. : іл.

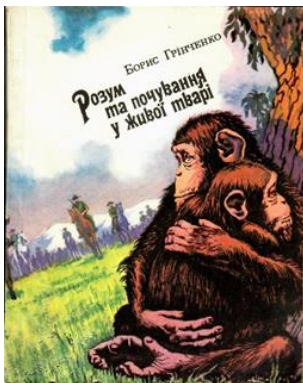
Грінченко, Борис Дмитрович.

Під тихими вербами : вибрані твори / Б. Д. Грінченко ; худ. оф. К. Щепкіної ; упоряд. та прим. Т. Третяченко. – Київ : Радянська школа, 1991. – 494 с.

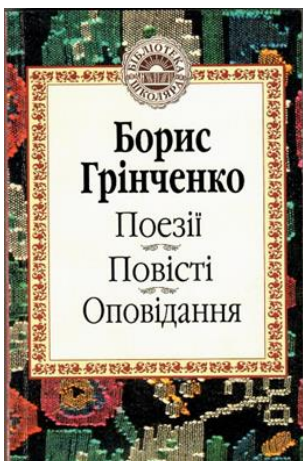
Грінченко, Борис Дмитрович.

Лесь, преславний гайдамака : віршовані оповідання, легенди, казки : для молодшого і середнього шкільного віку / Б. Д. Грінченко ; упоряд., авт. передм. В. О. Шевчук ; худ.: Г. Журновська, К. О. Музика. – Київ : Веселка, 1991. – 135 с.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Розум та почування у живій тварі / написав Борис Грінченко. – Київ : Богдана, 1994. – 80 с. : 16 іл.

Грінченко, Борис Дмитрович.

Поезії. Повісті. Оповідання / Б. Грінченко ; ред. О. В. Осадча. – Київ : Наукова думка, 2002. – 432 с. – (Бібліотека школяра).

Науково-методичний центр видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Підписано до друку 06.12.2023 р. Формат 60x84/16. Зам. № 3-67.

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

www.kubg.edu.ua